

Kroky na cestě smíření – 20 let od výměny dopisů mezi Československou a Německou biskupskou konferencí

***Proslov předsedy Německé biskupské konference,
arcibiskupa Dr. Roberta Zollitsche,
během slavnostního setkání 18. listopadu 2010 v Praze***

Naše dnešní slavnostní setkání se nese v duchu motta „Kroky na cestě smíření“. Arcibiskup Dominik Duka, předseda České biskupské konference, a já, jako předseda Německé biskupské konference, se společně s Vámi setkáváme zde, v Praze, protože se naši předchůdci v církevních úřadech před 20 lety odvážili udělat kroky v duchu smíření. Není možné mluvit o smíření mezi Čechy a Němci, aniž bychom ocenili prohlášení pražského arcibiskupa, kardinála Františka Tomáška, z 11. ledna 1990 a následující výměnu dopisů mezi Německou a Československou biskupskou konferencí.

Křesťané jsou přesvědčeni, že Bůh v Ježíši Kristu zvítězil nad všemi selháními a vinami. Ve svobodě a s odvahou, přes veškeré temnoty, křivdy, utrpení a nepřátelství, které zastíňují dějiny našich národů, můžeme v lásce a pravdě následovat ducha smíření. Právě tato svoboda a odvaha se projevila u biskupů našich zemí před dvěma desetiletími. Vzpomínka na tyto kroky na cestě smíření nás, jejich nástupce, s vděčností také staví do služby smíření.

Přípravenost ke smíření patří ke skutečným lidským hodnotám, ke kterým zavazuje evangelium Ježíše Krista. Je to něco víc než vytvoření určitého *modus vivendi*, na kterém se z pragmatické vypočítavosti dokážou domluvit i úhlavní nepřátelé. Smíření zasahuje nejhlubší roviny vztahu a vstupuje i do oblastí zranění a zlomené identity. Pouhé vyrovnání zájmů a povrchní management vztahů zde zmůže jen málo. Spíše se požaduje připravenost všech čelit historické pravdě nezaujatě a bez obranného postoje. Je nutné postavit do popředí památku obětí, uznat jejich utrpení a připustit si jejich perspektivy. Od dřívějších viníků se především vyžaduje trpělivost, protože nikdy není možné oběti nutit, aby byly ochotny a schopny vydat se procesem smíření. Kdo se dopustil hanebných zločinů, může ve slova smíření doufat, ale nemůže je očekávat nebo dokonce vyžadovat.

Toto vzácné a náročné pochopení smíření bylo základem aktivit církevních institucí v roce 1990. Kdo čte tyto texty, je dodatečně otřesen poklesky a deformacemi, které se udály ve třicátých a čtyřicátých letech minulého století. A stejně tak cítí i hlubokou vážnost, s níž byly

podniknuty kroky k novému, opatrnému sblížení. K tomu pak také patří, že obě strany s velkou přísností zaměřily svůj pohled na dějiny viníků vlastního státu a národa, místo aby hledaly výmluvu a ukliďňování, které je typické pro vlastní status oběti.

V tomto smyslu se nesla průkopnická slova nezapomenutelného kardinála Tomáška. Poté co ve svém prohlášení z 11. ledna 1990 vyjádřil „*hluboký smutek a rozhořčení více než šesti let krutého útlaku s mnoha oběťmi na životech a pod hrozbou zániku národa za nacistické okupace*“, připomněl kardinál bezpráví, kterého se dopustili Češi na svých bývalých německých spoluobčanech po německém nacionálně-socialistickém útlaku: „*Spravedlnost však žádá, abychom my, Češi, nepodněcovali nezahojenou bolest bývalých spoluobčanů a jejich dětí. Mnozí z těch tří milionů mohli odejít pokojně, ale mnozí zakusili tvrdé zacházení, ba týrání, které všichni nepřežili. Přitom padli za oběť pomstychtivosti nejen Němci skutečně provinilí, ale i takoví, kteří měli k Čechům dobrý vztah, nebo dokonce byli aktivními odpůrci Hitlerova režimu.*“ Podle slov kardinála Tomáška „*zůstávají tyto protiprávní nelidské činy skvrnou*“ na cti českého národa. Několik dní předtím – a ani na to se nesmí zapomenout – odsoudil ve svém osobním prohlášení bývalý disident Václav Havel, který byl právě zvolen prezidentem, odsun německé části obyvatelstva své země z jejich dědičné vlasti jako „*nanejvýš nemorální čin*“. Výslovně se kardinál Tomášek ve svém poselství smíření odvolával na toto prohlášení, aby je jasně podpořil.

Na příkladná slova pražského arcibiskupa z 11. ledna 1990 navázali němečtí biskupové děkovným dopisem kardinálu Tomáškovi z 8. března 1990. Vnímali je jako osvobození s vědomím, že bezpráví spáchané na Němcích jejich odsunem souvisí s předcházejícími zločiny Němců na českém národě: „*Připomenutí viny,*“ jak napsali němečtí biskupové, „*kterou na sebe představitelé odpovědní za vyhnání Němců uvalili, připomíná však také nám zločiny, které byly v době okupace ve jménu německého národa spáchány na českém národě pošlapáním jeho práva na sebeurčení, ohrožením jeho národní existence a útlakem.*“ Němečtí biskupové vyjádřili zármutek: „*za všechny, kteří nacistickým terorem přišli o život*“. A při pohledu na tu nejtemnější kapitolu v dlouhých společných dějinách Čechů a Němců prohlásili: „*Mnozí Němci i z našich řad se nechali zaslepit falešným učením nacionálního socialismu, a že proti zločinům proti lidské svobodě a lidské důstojnosti zůstávali lhostejní, že mnozí svým postojem těmto zločinům napomáhali a mnozí se sami stali zločinci.*“

Na dopis německých biskupů kardinálovi Tomáškovi reagovali katoličtí biskupové České a Slovenské Federativní Republiky hned po zřízení své společné biskupské konference dopisem z 5. září téhož roku. Děkovali svým německým spolubratřím za jejich lítost nad zločiny, které byly „*v době okupace ve jménu německého národa spáchány*“ a projevíli hluboké politování „*nad vyhnáním Němců z jejich domovů aplikováním nespravedlivého principu kolektivní trestu*“.

Pro mnohé současníky byla právě tato slova takřka neslýchaná. Již brzy se ukázalo, že svého cíle nedosáhnou bez průtahů a překážek. Vlády našich zemí teprve o několik let později, 21. ledna 1997, podepsaly *Česko-německou deklaraci o vzájemných vztazích a jejich budoucím vývoji*, a tak si osvojily důležité články církevních poselství z roku 1990. Obě strany prohlási-

ly, že „jejich vztahy nebudou zatěžovány politickými a právními otázkami dotýkajícími se minulosti“, a domluvily se na zřízení Česko-německého fondu budoucnosti.

Ani v roce 1997 se nepodařilo úplně politicky vyřešit otázky, které vycházejí z minulosti. Byl to ale vstup do nové kvality vztahů. Semeno, které zasely církve, dopadlo na úrodnou zem. Tuto zem připravili především Němci z českých zemí, kteří museli projít těžkým osudem vyhnání. Na základě této zkušenosti se právě katolíci z jejich řad již brzy rozhodli, že vybudují most smíření mezi ztracenou a novou vlastí místo toho, aby ztracenou vlast požadovali zpět.

Právě to je dodnes úkolem, který si stanovila katolická Ackermann-Gemeinde, založená v roce 1946. K jejím zásluhám také patří, že udržovala památku mnoha poutních míst v Čechách a přispěla k tomu, aby byly po převratu naplněny novým životem.

Ackermann-Gemeinde, která má na tomto vývoji velký podíl, má již jedenáct let českou sesterskou organizaci. Ta je se svými německými partnery tak úzce spjata, že si dala dokonce stejné jméno: Sdružení Ackermann-Gemeinde. Její současný předseda, Jaromír Talíř, který sám nemá žádné rodinné německé kořeny, popsal cíl české Ackermann-Gemeinde následovně: „*Nejde o to, abychom stále jen přesvědčovali druhé o vlastním právu, ale jde o to přiznat vlastní vinu.*“

Dnes se v české společnosti vede široká diskuse o tzv. bílých místech ve vlastních dějinách, kterou by ještě před několika málo lety pozorovatelé nepovažovali za možnou. Uvedu jeden příklad: veřejnoprávní Česká televize odvysílala 6. května tohoto roku dokumentární film s názvem „Zabíjení po česku“. Šokujícím způsobem dokládá, jak se během pražského povstání zacházelo s německými civilisty, kteří nezvládli včas utéct ze své vlasti. Dokument líčí zavraždění několika set Němců v severočeském městečku Postoloprty. A připomíná, že zodpovědné osoby byly po důkladném policejním vyšetřování identifikovány téměř 65 let po těchto zločinech, ale v důsledku amnestijního zákona se nikdy za své činy nezodpovídaly.

O novém duchu, který si dnes razí cestu, svědčí i skutečnost, že na základě rozhodnutí městské rady byl letos na jaře v Postoloprtech postaven pomník obětem z roku 1945. Taková povzbudivá znamení se objevují i na jiných místech v celé zemi. Udržet v povědomí památku na oběti je cestou, jak uznat jejich důstojnost, a významným způsobem tím přispět k uzdravení dodnes bolavé rány těch, kteří přežili, a jejich potomků.

Dnes, kdy mezi námi žije stále méně pamětníků, my, Němci, zase stojíme před klíčovým úkolem zabránit tomu, aby neslýchaný civilizační odpad národního socialismu nebyl zapomenut nebo nedocházelo jen k prázdným, pomíjejícím vzpomínkám. Toto se týká otázky systematického vyvraždění evropských Židů, Romů a Sinti, stejně jako vyhlazovací války na východě Evropy a politického zotročování slovanských národů. Bez vzpomínky na oběti německé politiky během nejčernějšího období našich národních dějin by se památka na německé oběti z tohoto období ubírala milným směrem a ztratila by historické souvislosti.

Národy Evropy dostaly před dvěma desetiletími novou, úžasnou šanci. Tzv. krátké století extrémů a pustošení ve jménu radikálních ideologií došlo ke svému konci. Lidé ve východní polovině Evropy si vybojovali svobodu. Od té doby můžeme společně jak na východě, tak na západě utvářet život v míru a svobodě.

Společná současnost a budoucnost našich národů se jmenuje Evropa. Ale tato Evropa získá a bude moci zachovat svou soudržnost jen tehdy, pokud bude něčím víc než jen společným hospodářským prostorem, něčím víc než svazem států k ochraně společných zájmů ve světě, který se stále víc přibližuje. Evropa žije ze společné kultury, která se vyjadřuje nábožensko-konfesionální pestrostí a regionálními a národními charakteristikami.

A křesťanství? Jaký je jeho přínos k rozvoji identity našeho kontinentu? Důležité odpovědi na tyto otázky dal arcibiskup Duka před několika týdny při recepci na svátek sv. Michala v Berlíně. Jsem mu vděčný za ty hluboké úvahy, které přednesl na příkladu situace v České republice. A pamatuji si papeže Benedikta XVI., který také v době, kdy byl prefektem Kongregace pro nauku víry, se vždy znovu vracel k tomuto tématu. Před několika dny papež ve Španělsku s velkým důrazem varoval před „agresivní laickostí“, která chce evropské společnosti takřka odříznout od křesťanských kořenů jejich kultury. V některých našich zemích, a právě i v Německu, existuje ještě větší nebezpečí pomalého vytrácení duchovních a kněžských tradic, které dodnes určují Evropu. Nikdo by se neměl mýlit v tom, že důstojnost každého člověka, rovnost všech spojená s ochranou slabých, význam osobního svědomí, mír, který se zakládá na právu a principu nenásilnosti – všechny tyto hodnoty se skrze křesťanství staly základem evropské kultury. Určují étos člověka v každodenních věcech a utvářejí také moderní právní a sociální stát.

Toto doplnit neznamená oprostít se od evropské duchovní a civilizační historie. Evropa, tak jak ji dnes známe, je nemyslitelná bez filozofie a politické praxe antických Řeků, bez římského práva a také bez renesance a humanismu, kdy se dovršil odklon od středověku. Evropa nemůže být pochopena bez osvícenství a moderního myšlení o lidských právech, bez zkušenosti amerického boje za svobodu a bez velkých myšlenek, které vedly k francouzské revoluci, stejně jako bez mohutného rozvoje novodobých věd. Všechna tato hnutí byla přijata do projektu Evropy a jistě nejsou jen rozvojem životního impulzu, který vyšel z křesťanské víry. Správné je však také to, že samostatný společensko-kulturní rozvoj Evropy se neudál odděleně od stěžejních hlavních myšlenek a základních podnětů křesťanství, nýbrž byl stále skrze ně a spolu s nimi zprostředkován. A tak se nabízí otázka: Může demokracie a státoprávní pořádek, tržní hospodářství a sociální uspořádání společnosti, respektování svobody jednotlivce a vzájemná odpovědnost lidí s ohledem na budoucnost prosperovat, když by se společnost odloučila od svých křesťanských kořenů? Kdo si toto myslí, přijímá velmi riskantní sázku. A měl by si vzpomenout na to, že radikální popření evropské kultury totalitními ideologiemi posledního století se ne náhodou vyznačovalo odhodlaným bojem proti křesťanství.

Je nutné stále znovu objasňovat spojitost křesťanství a kulturní evoluce v Evropě. Neméně rozhodující je ale konkrétní svědectví, které my, jako církev a křesťané, dnes v naší společ-

nosti přinášíme. Křesťané nepřesvědčují, když truchlí po skutečné nebo zdánlivé kulturní nadvládě křesťanství v minulých dobách. My přesvědčujeme tím, když – se samozřejmostí a zcela přirozenou, nestrojenou radostí z víry – v každodenní službě a ve veřejné diskusi současnosti dáváme jasně najevo, za čím si stojíme.

- Nevтіravě a bez falešné stydlivosti smíme svědčit, že svoboda se nezmenší, nýbrž se otevře novým a širokým horizontům, když důvěřujeme Bohu, který je garantem naší svobody, místo toho abychom se uzavírali do sebe.
- Smíme svědčit, že náš život bude rozmanitější a bohatší, když lidské vztahy nebudou určovány sžírající starostí, že bychom sami mohli přijít zkrátka. Služba druhým a otevřenost pro jejich potřeby neznamená omezení našeho vlastního života, nýbrž zakládá společenství, které naplňuje i náš vlastní život.
- Právě v dnešní době musíme my, křesťané, přinášet také svědectví tomu, že žádný život není bezcenný – ani ten nenarozený, ani život těžce nemocného nebo umírajícího. Jsme osvobozeni od nelidského břemene rozhodování, jaký život je hodný života, protože Bůh zaručil úctu a hodnotu každému životu a vytrhl jej z beznadějně budoucnosti.
- A konečně: kdo, když ne my, může naší společnosti postavit před oči, že mír, pokoj a smíření jsou možné i přes násilí, nepřátelství, nenávisť a smrt – ne však na základě našich vlastních schopností, ale protože Bůh daruje možnost nových začátků a naše naděje, které jsou sice příliš křehké, posiluje pro jiný svět.

Pamatujeme dnes na to, jak před dvaceti lety církve přinesly silné podněty pro takový nový začátek ve vztazích mezi našimi národy. Byl to velmi konkrétní příspěvek, který ukázal, kdo jsme my, křesťané, a co od nás může Evropa očekávat. Byl to přínos odvážné víry. Smíme mít radost v naději: naše cesty smíření jsou stavebními kameny pro dobrou budoucnost Evropy.